

düsbed

DİCLE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308-6219 Nisan 2019 YIL-11 Sayı 22

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date

28.03.2019

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date

22.04.2019

Dr. Öğretim Üyesi M. Hadi TEZOKUR

Dicle Üniversitesi
Dinler Tarihi A. B. D.
htezokur@hotmail.com

HİNDU MEZHEBİ ŞAKTİZM: TANRIÇA KALİ

ÖZET

Dünya dinler tarihinde Hindu tanrıçası Kali'den daha karmaşık ve kışkırtıcı bir figür yoktur. Kali dişiliğin, yaratmanın ve enerjinin sembolü Şakti'yi cisimleştirir. Bu yüzden Kali Hint tanrıçaları içinde özellikle Şakti mezhebinde önemli bir yer tutmaktadır. O çok yönlü bir tanrıçadır. Anadır, kötülüklerle savaşıdır, Anaerkil bir semboldür. Kali dişil gücün eril güce karşı kazandığı bir zaferin adıdır. Bu yüzden Kali'ye ait kanlı ve kansız birçok takdimelerin yapıldığı tapınaklar vardır. Kalküta'da Kalighat Tapınağı'nda, daha küçük tapınaklarda ve bazı türbelerde Kali'ye binlerce erkek keçi kurban olarak sunulmaktadır. Kali'nin kusursuz memeleri bütün varlıkları besleyen O olduğuna, beyaz dişleri huzura ve dinginliğe (satva), sarkık kırmızı dili aktifliğe (raja), sarhoşluğu eylemsizliğe (tama) işaret eder. Kali bütün halkın kendisine taptığı bir tanrıçadır. Bu yüzden Kali rahipleri puja diye bilinen halk keşişleridir.

Anahtar Kelimeler: Hinduizm, Kali, Şaktizm, Tapınak, Tanrıça.

HINDU SECT SHAKTISM: GODDESS KALI

ABSTRACT

There is no more complicated and provocative figure than the Hindu goddess Kali in the history of world religions. Kali embodies Shakti, the symbol of femininity, creation and energy. Therefore, Kali has an important place especially in Shaktism sect in Indian goddesses. She is a goddess multifaceted. She is mother, fighter against devils evil, and she is a symbol of matriarchal. Kali is the name of a triumph of feminine power against male power. For this reason, there are many temples where there are many bloody and bloodless presentations of Kali. At the Kalighat Temple in Calcutta, in smaller temples and in some tombs offers thousands of male goats to Kali. Kali's flawless breasts indicate that she was the one who fed all beings, and that her white teeth pointed to peace and tranquility (satva), her drooping red tongue into activity (raja), her intoxication into inaction (tama). Kali is a goddess whose people all worship him. So the priests of Kali are folk monks known as puja.

Key Words: Hinduism, Kali, Shaktism, Temple, Goddess.

Giriş

I- Kali: Adı ve Görünümü

Kali adının iki kökeni vardır ve ikisi de “Kala” kökünden gelir. Birisi “siyah olan” diğeri ise “zamanın hükümdarı” anlamındadır. Apte’nin sözlüğünde (Apte, 1970:260) listelendiği üzere siyahlık, siyah mürekkep, Parvatı’nın diğeri ünvanı, Şiva’nın karısı ve siyah bulutlar dizisi anlamına gelen Kali ile aynı kaynaktan gelen Kalika kelimesi de benzer anlamları taşımaktadır. Kali yoganın üç evrensel enerjisi olan yaratma, koruma ve yok etme ile bedenlenir: İyilik ve saflık değerini *yaratma* enerjisiyle var eder, hırs ve çalışkanlık krallığını *koruma* enerjisiyle muhafaza eder, cehalet ve tembellik karanlığını da *yok etme* enerjisiyle yok eder (Singhal, 2005: 11-13). O’nun eskiden olduğu gibi şimdi de yaratma, koruma ve yok etme gücü Kali diye isimlenir ki bu bağlamda Kali, Brahman; Brahman da Kali’dir (Caulter-Turner, 2012: 257; Jordan, 2004: 153; Barne, 2012: 186). Bu, bir ve aynı olan gerçektir. Yaratılış, koruma ve yok ediş eylemleriyle uğraşmadığı zamanda O’na Brahman; faaliyetlerde bulunduğu zamanda ise Kali veya Şakti denir. Gerçek, bir ve aynıdır; fark isim ve formdadır (Nelson, 2014). Dolayısıyla Kali ya da Şakti dendiğinde Brahman’ın bedenlenmiş hali kastedilmektedir.

Hinduizm, bir zaman diliminde hareketsiz duran bir binadan daha çok yavaş yavaş büyüyen bir ağaç gibidir ve içinde yaşamın bir yolu olarak her taraftan soğurduğu birçok kültürlerin etkilerini barındırır (Thomson, 2014: 11). Bu yüzden diğil ilah doktrini de Hindular arasında sağlam temeller üzerine kurulmuştur. Ana Tanrıça kendine tapınanlara sevgi, cömertlik ve şefkat karakterlerini anaca anımsatır (Goel, 2003: 1). Bu bağlamda Ana Tanrıçanın üç formu Hindistan’da yaygın olup birincisi bütün kuşatıcı zarafet, zenginlik ve başarının erki, ikincisi bilgelik ve kendini ifadede etkileyici kapasite, üçüncüsü ise dünyayı sarsan savaştı ruh hali ile görkemli gücüdür. Kali, yaratmada, korumada ve yok etmede ortaya çıkan bu üç görünümüyle kozmik eylemin somut hali ve Hint dini düzeninin en gizemli tanrıçalarından biri olarak korkunç, uzun ve dağınık saçlı, savaştı ama her zaman siyahi, karanlık ve çıplak bir kişiliktir (Singh, 2005: 29).

Ana Tanrıça Kali, diğeri tanrıçalardan farklı olarak saçlı, üçüncü gözü, yerlere kadar sarkan dili, dişleri, küpesi, palası, kesik baş, kesik başlardan kolyesi, kesik ellerden etek, kusursuz göğüsler, koyu rengi, sol ve sağ ayakları, güneş, ay, ateş, Varada mudra ile Avaya mudra olmak üzere tam yirmi bir sembol taşır. Kesilmiş kollarla süslenmiş bir korsesi, taze kesilmiş başlarla bezenmiş kolyesi, çocuk cesetlerinden küpeleri, yılanlardan bilezikleri bulunur. Kali uzun ve sivri dişleriyle uzun tırnaklı pençe gibi elleriyle ve dudaklarından düşmanlarının sızan kanıyla betimlenir. Onun korkutucu tabiatına yaraşır şekilde genellikle çakallarla, cinler ve gulyabanilerle çevrili bir ölünün konulduğu ölü yakma töreninin icra edildiği alanda ve savaş meydanlarında kurbanlarının sıcacık kanını içen öfkeli bir savaştı olarak gösterildiği özel mekanları bulunur. Bağımsız bir tanrıça olarak da nitelendirilen Kali bir tanrı ile ilgili olduğunda o hep Şiva ile olmuştur. Şiva’nın eşi ve ortağı olarak Kali, vahşi davranışlarıyla onu ayartıcı bir rol oynar. Şiva’nın diğeri eşi Pârvatı’nın aksine Kali evrenin düzenini tehdit eden yıkıcı ve tehlikeli davranışlarıyla heyecandan yanadır. Doğa her zaman çıplak olduğu için Kali de çıplaktır. Hiçbir şey zamanın ve ‘pancha-bhuta’nın güçlerini kontrol edemez. Pancha Bhuta, beş büyük fiziksel elementin adıdır. Hinduizm’de tüm kozmik yaratmanın temeli beş temel element olup bunlar Prithvi/Dünya, Apas/Su, Agni/Ateş, Vayu/Hava ve Aakash/Aether olup farklı özelliklere sahiptir ve bunlar aynı zamanda insan deneyiminin farklı birimlerini de oluşturur.

İkonografik özelliklerine göre O, her zaman kurtuluşun vericisi olduğu için alınının üzerinde bir hilal vardır. O’nun çıplak olarak tahayyülü aslında uzay içinde bulutla örtünmüş (hava giyinen) *digambari* diye adlandırılıp ortaya çıkmayı, zuhur etmeyi sembolize eder. Alnındaki üçüncü göz geçmiş, gelecek ve şu ana hükmetme gücünü temsil eder. Bağlanmamış dağınık saçları Kali’nin sınırsız özgürlüğünü; her tel saçın bireysel bir ruh olduğunu ve tüm ruhların köklerinin de Kali’de bulunduğunu; sarkmış uzun dili cinsel hazzı; kuru kafaların dizildiği kolye ise şeytanların alt edilmesini, dinin yenilenmesini, Sanskritçe alfabenin harflerini ve yaratılış gücünü sembolize eder. Boynuna takılı kolyedeki elli kafatası Sanskritçe alfabesinin elli harfini ve harflerin seslerinin mahreçlerini temsil eder. Kali’nin dört kollu oluşu yaratılışın ve yok edişin çarkını, sağ eller korkudan kurtuluşu, sol eller ise kılıcın tutulması ile dünya yaşamına bağlayan bağların kesilmesine, cehaletin yok edilmesine ve yanlış düşüncelerden kurtulmaya işaret ederken kesik kollardan yapılmış etek de

gerçeğin eylemini ve kendisine inananları tenasüh çemberinden kurtarmayı sembolize eder. Onun çocuksu hayranlarına düşkün olduğu için kulaklarına taktığı küpelerinde asılı iki küçük bebek cesedi taşır. İki sağ kolundan yukarıdaki kolu korkusuzluğu aşağıdaki kolu ise lütfü bahşeder. İki sol kolundan yukarıdaki kolu bir kılıç tutarken aşağıdaki kolu kesik bir baş tutar. Bilgelik kılıcı ile insanın köleliğine son verirken en yüksek hikmet havuzundan hikmet bahşeder. Ayrıca kusursuz memeleri bütün varlıkları besleyen O olduğuna, beyaz dişleri huzura ve dinginliğe (satva), sarkık kırmızı dili aktifliğe (raja), sarhoşluğu eylemsizliğe (tama) işaret eder. Bunun anlamı tamalar rajalar tarafından, rajalar da satvalar tarafından alt edilebilir. O, evrenin anası olarak yaratıcısı hem de korkunç görünümü ile zaman içinde evrenin yok edicisidir (Upadhyay, 2004: 181).

Şiva'nın göğsü üzerinde ayakta duruşu kadının gerçek gücünü temsil eder. Ancak Şiva ve Şakti daima birlikte olup Şiva yüceliğın değışmez yönü, Kali de görünüşe göre aynı durumun değışen yönüdür. Şiva salt kozmik bilinç, Kali ise salt kozmik enerji olduğundan onlar birleşmeden hiçbir canlı var olamaz ve Şiva, Kali'nin gücü olmaksızın kendini gösteremediği gibi Kali de Şiva'nın bilinci olmaksızın bir fonksiyonda bulunamaz. Bu demektir ki erkek kadınsız kendini gösteremez. Kadın da erkek olmadan kendini bilinç yönünden var kılamaz. Erkek salt kozmik bilinç, kadın ise salt kozmik enerjidir. Kali'nin sağ ayağı ileride ise halim selim hali olan Dakşına Kali; sol ayağı ileride ise korkunç hali olan Vama Kali'dir. Ölü yakma töreninin icra edildiği mekan ise küllerle dünyaya olan alakanın azalması gerektiğini hatırlatır. Kalküta'daki halkın ibadet ettiği birçok Kali tapınaklarının yanı sıra evlerde de Kali'ye tapınma köşeleri bulunmaktadır. Şiva'nın ten rengi saf beyaz olsa da Kali'nin ten rengi en karanlık gecenin rengi yani derin mavimsi siyahtır. Sınırsız Boşluk olarak Kali, siyah olduğundan iz bırakmadan her şeyi yutmuştur (Harding, 1993: 89-90).

II- Kali'ye Sunulan Kanlı ve Kansız Takdimeler

Bengal halkının kalbinde koruyucu ana olarak yer edinmiş Kali'ye ve diğer Şakti tanrıçalarına halk onları memnun etmek amacıyla çok fazla takdimeler sunarlar. Halk bu esnada, kanlı ya da kansız şekilde sunulan bu takdimelerin kazandırdığı maddi ve manevi pek çok faydalarından söz ederler. Ana Tanrıça için yapılan takdimeler biraz daha farklıdır. Tanrıçanın olduğu tapınaklardaki canlı kurban sunularında kümes hayvanı ve büyük baş hayvanlarının erkek olanları tercih edilir. Bugün bile binlerce erkek keçi Kalküta'da Kalighat Tapınağı'nda, daha küçük tapınaklarda ve bazı türbelerde Kali'ye kurban olarak sunulmaktadır. Kan takdimelerinin hoş görülmediği yerlerde de sembolik takdimeler; hindistancevizi, balkabağı ve su kabağı sunumu yapılır. Özellikle Kali'nin acımasız olduğu formlarda bu takdimeler ekşi ve acı olarak kendini gösterir. Diğer bir özellik de Tanrıçalar için elbise, kozmetik, takı gibi takdimeler yapılırken tanrılara bu tür sunular yapılmaz. Onun bu acımasız, zalim imajına rağmen ona ibadet edenler Kali'nin insanlığı samsaradan özgürlüğe ulaştıran kişi olarak kabul ederler (Fowler, 1997: 38-39).

Ekim ve Aralık ayında kutlanan Diwali Işıklar Festivali halk tarafından, yılın en önemli festivallerinden biri olarak görülmekte ve ailelerin evlerinde birlikte geleneksel faaliyetler şeklinde gerçekleştirerek kutlanmaktadır. Diwali, Caynistler için Mahavira'ya, Hindular ve Budistler için Mokşa veya Nirvana'ya ulaşmaktır. Diwali Hinduların yeni yılıdır. Kadımlar evlerini pirinç resimleri ve kumdan yapılmış mandalalarla süslerler. Erkekler atalarına cennet yolunu göstermek için parlak kilden yapılmış lambalar taşırlar. Çocuklar havayı fişekler patlatırlar. Dünya üzerinde bir milyardan daha fazla Hindu bu yeni yılı, yiyeceklerle ve eğlencelerle kutlarlar. İyi dilekler için Kali'ye, evrensel Ana Tanrıça'ya Ekim ya da Aralık'ta içinde yeni ayın görüldüğü gecede kendilerine ihanda bulunması için dualarda bulunurlar. Diwali, kötülüğe galip gelen iyilik zaferinin kutlanmasıdır. Herkes festival sabahının ilk ışıklarıyla birlikte aile fertlerini ve arkadaşlarını mutlu etmek ve diğerlerinden yanlış yapan kimseleri bağışlamak için bir çaba içerisine girer. Yağ banyosu yaparlar, et yemekleri ve tatlılar hazırlarlar. Kali'ye cahilliği ortadan kaldırması ve nimetler bahşetmesi için dua ederler. Diwali aynı zamanda çiftçiler için bir hasat kutlamasıdır. Ayrıca bugünde Hindu tüccarlar eski hesap defterlerini kapatırlar, yeni hesap defterleri açarlar ve yeni yılda refahla beraber başarılarının artması için Ana Tanrıça Kali'ye dua ederler. Yaşamlarının sürdürücüsü Tanrıça Kali'ye meyve, çiçek, parfüm ve gıda sunarlar. Mevsimsel böcekleri yok etmesi için pirinç tarlalarında kandiller yakarlar. Kali festivali Hintli kadınların yeni elbiseleri ile hazırlandıkları ve saygılarını göstermek için en güzel takılarını taktıkları bir nevi Anneler Günüdür. Kali'ye adanan tapınaklar yeni boyalarla boyanmış ve hint kirazı

yaprakları ile tepeden tırnağa süslenmiştir. Geceleyin de parlak ışıklarla, fener alayları ile aydınlatılmıştır. Takdimeler olarak pişmiş pirinç ile toprak kaplar içinde yumurta ve peynir Kali için getirilir. Kali figürleri pazarlarda satılır ve Hindular bu figürleri evlerine asarlar (Macfie, 2000: 110).

Kali rahipleri *pujar* diye bilinen halk keşişleridir. Kali ibadet geleneği Brahmana ait değildir. Pujarlar Brahmanların kastından bir keşiş değildir. Pujarlar olarak onların tapınak papazlığı için seçimi cinsellik, doğum ve kasta bağlı değildir. Bir nesilden öbürüne pujarlığın devam etmesi aile ve akrabalar içinde önemlidir. Fakat sembolik akrabalık da oynayacağı önemli bir role sahiptir. Tapınak toplumunun üyeleri genellikle kardeş, hala, teyze, amca gibi akrabalık terminolojisi ile birbirlerine hitap ederler.

Pujarlardan olmayan Brahmanlar doğum, evlilik ve ölüm ritlerini uygulamak için Kali taraftarlarının aileleri tarafından davet edilirler. Pujarlar tanrıçaların tapınak ibadetlerinde liderlik ve yönlendirmeleri yaparlar. Onlar Ana Tanrıçanın alçakgönüllü ve doğruluk hizmetçileri olarak devamlılığı sağlamak için toplumun içinden seçilirler (Stephanides- Singh, 2000: 17).

Dünya, cinsellik ve bencillikten başka bir şey değildir. Bencillik daha da önemlidir, her şeyin temelidir. Arzu bencilliğin bir sonucudur. Kaderinin yaratıcısı ilahi görkemini yitirdi ve bir köle oldu, cehaletten dolayı bencillik ve cinsellik elinde oyuncak oldular. Tutku dünyanın her yerinde hüküm sürmeye başladı. İnsanların zihinleri cinsel sarhoşluk içinde cinsellikle doldu. Cinsel haz bir zevk olmadığından tinsel enerjiye dönüşmeli ya da ibadetin, meditasyonun ve Pranaya, Asana gibi dini kitapları okuma pratiği ile Ojas Şakti'ye ulaşmalıdır. Ojas, "Enerji ve Şakti" anlamına gelen Sanskritçe bir kelimedir. Ajurveda'nın prensiplerine göre, vücudun gerekli enerjisidir ve yeterli olduğunda bağışıklıkla eşleşir, yetersiz olduğunda, zayıflık, yorgunluk, kanser, HIV, gibi bağışıklık sistemi ile ilişkili bozukluklara yol açar. Ojas ilk canlıdır. Ojas suların, enerjinin saklı rezervinin, fiziksel, zihinsel ve dayanıklılığın temeli olan gizli enerjidir. Vücut zihninin dengeli çalışmasına izin verir. Ojas, içerik, parlaklık, güç ve dinginlikten sorumlu dokuların özüdür. Çünkü cinsel haz zihinsel yanılıdır (Prajapati, 2008).

Ana Tanrıça Kali için törensel tapınmaların ve takdimelerin yönergelerini "Kali Puja Kutlamaları İçin Öneriler" (Mukherjee v.dğr., 2012: 34-37) başlığı altında görmek mümkündür. Bunlardan birinde şu öneriler yer almaktadır:

Kali sunusu için yapılması gereken işlemlere hazır olunması gerekir. Bunun için ayinde kullanılacak şu eşyalar önceden hazır edilir: İki kenarlı kılıç, zil, küçük bir kap içinde ay suyu, deniz tuzu ile doldurulmuş başka bir küçük kap, Tanrıça Kali-Ma için siyah bir mum, sandal ağacı tütsüsü, yağlamak için kutsal yağ, is lekisine bulandırılmış bir asa, şarap veya nar suyu ile birlikte kutsal kâse, sunu için kullanılacak kek ve kurabiyeler, kazan, el feneri, renkli şeritli kurdeleler, çembere giriş için mumlar, büyülü ayna ve hoş geldin paspası. Ayine hazırlık ve ayinin temel amacı şeytanlardan kurtulmaktır.

Ayine hazırlığın bir kısmı ise şöyledir: Önce elde fener veya meşale ile yönler işaretlenir. İsteğe uygun olarak belirlenen her yön için renkli şerit ve kurdelelerle temsili işaretler oluşturulur. Kuzey yönü toprak ve yeşil, Güney ateş ve kırmızı, Doğu hava ve sarı, Batı ise su ve mavi ile temsil edilir. Yönlerle ortaya çıkan çemberin içine girmek için mum ışıkları ile bir kapı oluşturulur. Hoş geldin paspası mum ışıklarının arasına bırakılır. Işıklı fenerler, mumlar ve tütsülerle artık ayinin başlaması için gerekli hazırlıklar yerine getirilmiştir. Ayinin başladığını bildirmek için zil çalınır. Çalınan bu zille insanlar bu çemberin başında toplanır, böylece ayine geçilmiş olur (Singh, Vivek, 2017: 203).

Rahip: "Siz buraya nasıl gireceksiniz?"

Yanıt: "Kusursuz sevgi ve kusursuz doğrulukla."

Rahip: "Nasıl geldiniz?"

Yanıt: "Kendi isteğimizle geldik."

Bu davetten sonra bir nevi vaftiz gibi kutsal yağ ile alınlar yağlanır; Çember etrafındaki kişiler asalı, athameli ve kılıçlıdır. Athame genellikle rituel amaçlı kullanılan bir tür bıçaktır. Çok eski bir tarihe sahip olmakla beraber büyü içinde athame bir şeyleri kesmek için kullanılmaz. Bu sır küpü

şirinlik muskası bıçağın kullanım amacı, ayinler ve büyüler esnasında ortaya çıkan enerjinin kontrol altında tutulması, güçlendirilmesi ve yönlendirilmesidir. Bir athame genellikle iki yüzü de kesici olan çift yüzü, siyah saplı ve mat özelliklere sahiptir. Athame ateş elementi ile bağımlı ve eril doğası Tanrı'yı sembolize eder. Işıkla donatılmış asalar ile ateş ve hava birlikte çemberi temizler. Deniz tuzu, takdis edilmiş ay suyuna serpilir. Su ve toprakla çemberi temizlemek üzere aynı deniz tuzundan çember etrafına da serpilir. Dört yardımcı çağrılır: Güney kılıçla selamlanır ve athame havaya kaldırılır: "Ey tanrıça Kali, ey büyük ölümsüz tanrılar! Ey en güçlü ve eski vampirler! Ey doğru kadın öğretmen ve bu yeryüzünün ustaları! Bizi burası ile birleştir! Bu yerde bizimle ol! Seni şimdi çağırıyoruz!" Bu arada her türlü kötülüklerden korunmak ve salt bilince ulaşmak için Kali Beej Mantra ve Kali Mantra duaları da okunur. Bu Mantralar Ana Tanrıça'nın kusursuz betimlemesidir. Bu duaların faydası seveninin salt bilinçle dolmasıdır.

Kali Puja'dan bir gece önce, Bazı müritler de Bhoot Chaturdashi'yi kutlarlar. Evde on dört lamba yakarlar. Son on dört nesil atadan yadigâr bu on dört lambanın kötü ruhları savuşturduğuna inanılır. Kali Puja arefesinde bu ataların ruhları yeryüzüne iner. Bhoot Chaturdashi'de insanlar ayrıca on dört tür yeşil sebzededen yapılan köri yemeğini ailecek yerler.

Yoni puja, Kali'ye ibadetin sembolü yoniye ibadetle gerçekleşen kutsal bir ritüeldir. Yoniye ibadet etmenin ön koşulu, yoni hakkındaki dünyevi düşüncelerden zihnin arındırılması olduğunu anlamak önemlidir. Yoni, kozmosun şeklidir ve yaratılışın gizemlerini kapsar. Shakti'nin gizeminin önündeki saygı, yoni puja yapmak için gösterilmesi gereken tutumdur.

III- Mitolojide Kali

Durga'nın Mahishasura ile olan savaşının öyküsünü anlamaksızın hem anne hem de katil, hem yumuşak hem de vahşi Kali imgesini ve figürünü çevreleyen mitolojiyi anlamak zordur. Hindu mitolojisinde, çoklu tezahür ve avatar kavramı yaygındır ve Hindistan'da Tanrı ve Tanrıçaların bir pantheonu olduğu bilinmektedir (330.000). Bununla birlikte, bunların çoğunluğunun başlangıçta var olan bazı formlar, çoğunlukla Brahma, Vişnu ve Şiva'nın ve dişil Devi'nin üçüncül formlarıdır ve daha az yaygındır. Kali, Devi'nin tezahürlerinden birisidir. Bu tezahürler bölgesel ve alegoriktir. Bu yüzden, şeytanların büyüyen vahşetine karşı Kali ile ilgili mitolojik öyküler Devi Mahatmya'da miladi altıncı asra ait antik mitolojiler olarak mevcuttur.

Kali'nin nasıl ortaya çıkışı ile ilgili birkaç geleneksel anlatıdan biri Savaşçı Tanrıça Durga'nın her kolunda bir silah taşıdığı on koluyla aslana binmiş olduğu halde bufalo şeytanı Mahishasura ile savaşını anlatan versiyondur. Durga öyle öfkelenir ki öfkesi patlar ve alından Kali çıkar. Siyah tanrıça Kali, rastladığı bütün şeytanları yemekte, onların kafalarını koparmakta ve kolye şeklinde boynundaki asılı zincire dizmektedir. Bu durumda iken Kali'nin herkese yönelmiş kan tutkusunu dindirmekte Tanrılar ne yapacaklarını bilemez halledirler. Şiva, Kali'nin bu yıkıcı kudurmuşluğunu yolunag yatarak durdurabilir. Tanrıça Kali, tam da üzerinde durduğu kişinin Şiva olduğunu fark edince sakinleşir (Young, 1994: 299).

Tanrıçanın doğumunu anlatan diğer bir versiyonu da Kali'nin ebedi karanlık ile hem yok etme hem de yaratmanın sembolü olan siyah oluşuna vurgudur. Tanrılar bir kadın tarafından ancak öldürülebilecek olan Daruka tarafından korkutulurlar ve Parvati'den bu baş belası şeytanla ilgilenmesini isterler. Parvati Kali'ye dönüşür ve Daruka'yı alt eder. Bütün dünya bir kez daha iyi olur (Dehejia, 1998: 235).

Kali, Ana Tanrıça Şakti'nin en korkunç yönlerinin canlanmasıdır. Her uyandığında kan döker, hastalık ve ölüm bırakır (Wangu, 2009: 69). Mitolojik bir öyküde, Kali'nin korkunç zalim Raktabija'dan dünyayı nasıl kurtardığı anlatılır. Kanının bir damlasının düştüğü yerde binlerce şeytan çoğalmaktadır. Bunu önlemek için Kali onu yutar ve vücudundaki tüm kanları tüketir. Kali'nin doğuşunun başka bir versiyonu da olarak ifade edilen bu öykü "kan ve tohum" diye isimlendirilir (Kinsley, 2005: 25). Bu öyküye göre iblis çoğu şeytanlar gibi hem insanlara hem de tanrılara büyük bir sorun olmuştu. Ama daha da kötüsü onun bir damla kanı yere döküldüğü her zaman için zebanileri yeniden üretmek gibi bir yeteneği vardı. Raktabija saldırıya geçtiğinde onunla savaşmak hiçbir işe yaramadı. Onunla birlikte birçok şeytan ortaya çıktı. Bütün tanrılar durumu konuştular ve bu kadar çok

şeytanla ancak Kali'nin baş edebileceğine karar verdiler. Kali hızla Raktabija ve şeytanlarının kanlarını dışarıya akıtmaksızın hepsini yutup yok etmeye başladı. Şeytanlarının hiçbirinin bir damla kanı bile yere düşmemişti. Bu da şeytanlar için büyük bir hezimet demektir.

Kali ile ilgili başka bir hikaye de hırsızlardan oluşmuş bir grup ile macerasıdır. Hırsızlar Kali için bir insanı kurban etmek isterler, bir ihtimal düşünmeksizin kurban olarak genç bir Brahman rahibini seçerler. Yakın tapınağa onu sürüklerler. Hırsızların Kali heykeli, aniden canlanır. Bir keşiş öldürmek için hırsızların yaptığı plan tanrıçanın çileden çıkmasına yetmiştir ve tanrıça onlardan intikamını alır. Brahman çalışmalarına devam etsin diye onu oradan kaçıtır; çetenin ise tamamının başını kılıçtan geçirir, onların başları ile de eğlence olsun diye oynar. Ayrıca Tanrıça Kali'ye sunmak üzere masum insanları bir ilmikle boğarak öldüren "Thug" adlı grubun eylemleri de faaliyetlerine son verildiği 19. yüzyılın ortalarına kadar sürmüş ve bu arada bir milyon insanı öldürdükleri iddia edilmiştir. (Mohanty, 2007:103).

IV- Kali'nin Dansı: Kali-Şiva İlişkisi

Şiva'nın dansına ilaveten kan kurbanlarını kabul eden yok etmenin vahşi ve karanlık tanrısı acımasız ve çıplak Kali'nin dansı da eşit biçimde önemlidir. O yaratıcı yaşam gücüdür. Kali, Şeytan Daruka'yı öldürür. Onların ağırlığıyla baskıyı daha da çekilmez hale getiren çılgınca dans yapar, dansa o kadar devam eder ki dansın şiddetine dünya dayanamaz hale gelir. Bütün dünya onun bu öfkesinden sarsılmaya başlamıştır. Bunun üzerine Şiva hile ile küçük bir erkek çocuk olur, hayalet ve cinlerle dolu ölü yakma töreninin icra yerinde gözyaşı döküp yüksek sesle ağlamaya başlar. Kali çocuğu ağlar görünce bağrına basar ve emzirmeye başlar. Şiva, Kali'nin öfkesini sütle birlikte içer. Sonunda öfke ve şiddet biter. Bunun üzerine Şiva, Kali'nin desteğini kazanmak için hayaletler, cinler ve gulyabanilerle *tandava* dansının icrasına başlar. *Tāṇḍava* Hindu tanrısı Şiva tarafından gerçekleştirilen ilahi bir danstır. *Tandava* adını talimat anlamına gelen *Tandu* kelimesinden alır. Bu dansın Srishti (Yaratma, evrim), Sthiti (koruma, destek), Samhara (imha, evrim), Tirobhava (yanılsama) ve Anugraha (bırakma, özgürleştirme, zarafet) diye beş temel tezahürü vardır. Kali, Şiva'nın dansından memnun kaldığından kendisi de dans eder. Yaratıcı Brahma ve Savaş Tanrısı İndra ile birlikte bütün tanrılar Kali'yi selamlayıp överler.

Diğer bir olay da Kali'nin gereksiz yere kan dökmeye başlayıp öfkesi iyice arttığında Şiva kendini şeytanların arasına gizler. Kali'yi yatıştırmak için üzerine çıkmasına ve göğsüne basmasına izin verir. Şeytan Raktabija'yı öldüren Kali çok şiddetli bir dansa başlar ve hiçbir şey onu durduramaz. Bu yüzden Şiva bu hile ile ona bir sığınak olmuştur (Sehgal, 1999: 413-4).

Hindu tanrıçası Kali'nin bir efsanesinde Tanrılar, şeytanlarla yaptıkları bir savaşta yenilmek üzere iken onu yardıma çağırırlar. Kali şeytanlarla savaşa girer ve hepsini öldürür. İblisler Kralı, Kali'nin adalet duygusuna hitap ederek "Ben dünyada tek başımayım, yanımda başka kim var?" diye onu teke tek savaşa davet eder. Kali onu parçalara ayırdıkça o parçalar diğer şeytanları yaratır. Bu savaşta Kali şeytanı yenmenin tek yolunu uygular ve İsis ile Osiris mitolojisinde İsis'in Osiris'e yaptığını yapar. Şeytan Kralı tamamen yutup geri getirerek çözer.

Şiva ile ilişkisinde Kali'nin eğilimi vahşi ve düzensiz ısrardır. O bazen evcil veya onunla yumuşak başlı olsa da Kali, Şiva'nın kendisi için tehlikeli ve yok edici davranışa tahrik edici olmuştur. Bir Güney Hindistan geleneği ikisi arasındaki dansın içeriğini anlatır. Buna göre Sumbha ve Nisumbha mücadelesinden sonra Kali kendi maiyetindeki bölgeyi çevreleyen acımasız dostları vahşilerle birlikte ormanda ikamet etmeye başlar. Bu bölgede Şiva'nın hayranları şiddet tanrıçasının ormanını temizlemek için Şiva'dan talepte bulunurlar. Şiva görüldüğünde Kali kendisine ait sakinleştirici alanı tehdit eder. Sivadans müsabakasında Kali'ye meydan okur ve Kali *tandava* dansında onunla eşleşmeye gücü yetmediği ya da isteksiz olduğu için Şiva'ya yenilir. Bu geleneğin Şiva'nın yendiğini ve Kali'nin yıkıcı alışkanlıklarını kontrol etmek için Kali'yi zorladığını söylemesine rağmen onun uysallığını ve sakinleşmesini betimleyen mitler ve imajlar bulmak mümkündür. Birbirini ayarttığı veya Kali'nin vahşi aktivitesinin hareketsizliğin hakim olmasında veya bazen Şiva'nın ölü gibi olduğu durumlarda ikisi ya da her birinin konumlarındadır. İlk ilişki tipinde dünyayı tehdit ettikleri bir yolda birlikte vahşice dans ederken görünürler. Onların dansı dünyayı yok etmek için tehdit taşır. Korkutulan Pârvatî onun yanında durur. Buradaki senaryolar yarış dansı

olmayıp birbirlerini inciten iki ilahın karşılıklı yıkıcı dansıdır. Kali ile Şiva'nın birbirlerine karşı birlikte yaptıkları vahşi dansı ve bu ikilinin özellikleri hayranlarınca söylenen ilahi ile de Bengal'de ortak bir tasavvur oluşturmuştur. İlahide Şiva ve Kali yok edici alışkanlıkları ve çılgınlıklarında birbirlerini tamamlamaktadırlar:

“Çılgındır babam, çılgındır benim annem”
“Ve onların oğulları ben de çılgınım!”
“Shyama”
“Karanlık olan, Kali lakaplı benim”
“Annemin adı.”
“Babamın avurtları birbirine değişiyor ve sesi boşluktan gelen ses oluyor.”
“Ba-ba-boom! Ba-ba-boom!”
“Ve annem, içti ve sendeleyerek,”
“Babamın bedeninin yanına düşer!”
“Shyama'nın dalgalanan bukleleri engin düzensizlik içinde sallanıyor;”
“Sayılamayacak kadar çok arılar kaynaşiyor”
“Onun koyu kırmızı Lotus ayakları hakkında.”
“Dinle, Kali dans ederken Onun halhalleri nasıl da çalıyor!” (Kinsley, 1987: 116-20).

Mitoloji, Kali'nin şeytanları yendiğini söyleyerek şöyle devam eder: Kali kan döktükçe sarhoş olur ve insanlığın geri kalanını da yok etmeye başlar. Tanrılar onu durdurmakta çaresizdir. İnsanoğlunun yok olmasını engellemek için Tanrı Şiva cennetten aşağı iner ve Kali'nin ayaklarının dibine cansız uzanır ve Kali'nin Şiva'yı ayaklarının altında cansız görmesi, kanının şehvetini yitirmesine neden olur ve böylece dünya da yok olmaktan kurtulur. Efsane, savaşlar başladıktan sonra onlara son verilemediğini, tüm dünyada savaşların nesilden nesle devam ettiğini, çatışmanın nefreti, nefretin çatışmayı yarattığını ve bu fasid döngünün ancak Tanrı Şiva tarafından temsil edilen erkeklerin, Kali tarafından temsil edilen kadınlara teslim olduğunda kırılabileceğini gösterir (Dehejia, 1998: 235).

Şiva ve Kali tek bir özün kutupsal yönleri ve her daim uyumsuzluk halinde; Kali, Şiva'nın gizli doğasının ve karakterinin ifadesidir. İkonlarda dişil figür fallik sütunun özü, yaratıcı enerjisi, şaktisidir. Bu tanrıçanın ayağının altında yine iki Siva vardır. Altındaki Siva sakallı çıplak bir çileci olarak tasvir edilmiştir; yaşam veren ve alan enerji olan Sakti'yle temas halinde olmaması nedeniyle cansız ve uykudadır. Onun üzerinde, genç ve yakışıklı, sanki bir düşteymiş de uyanmak üzereymiş gibi hafifçe kıpırdanan ikizi uzanır. Bu canlı Şiva, kendi özünün tecessümü olan ve bu nedenle, kendisini Yıkıcı olarak ifşa eden Tanrıça'nın ayağının temasıyla hareketlenir; doğrulmaya ve sol elini havaya kaldırmaya başlar. Tanrıça, bedenlenmiş yıkımdır. Tanrı ve Zevcesi'nin ezeli, aşk dolu birliğinin en sevilen simgelerinden biri, kan damlayan eller ve kurbanlarının kafalarıyla süslenmiş, Efendisinin sırtüstü uzanmış, cesede benzer bedenini çiğneyen, Siyah Tanrıça, Kali'dir. Tanrıça, Tekte İkinin dişi ortağı, sadık zevcesi, Hindu mit ve uygarlığının ideal eş-zevcesidir, yine de aşığı ve tek erkeğinin hareketsiz bedenini çiğner. Ölümle kararlıdır ve dili dünyayı yalamak üzere dışarıdadır; dişleri tiksindirici yırtıcı hayvan dişleridir. Bedeni kıvrak ve güzel, sütle dolu göğüsleri büyüktür. Çelişkili ve dehşet verici şekilde, bugün Hint kültürünün en sevilen ve en yaygın kişileştirmesidir. Burada uzlaşmaz ilkeler tekli evrenin ve onun sakininin, yani insanın, yaratılıştan ikili doğasının temsilcisi tek bir organizma bir çelişki oluşturmak üzere birleşirler (Zimmer, 2004: 241-3).

Kali'nin ve Şiva'nın neredeyse her zaman Kali'nin baskın ve yerde uzanmış Şiva'nın göğsü üzerinde ayakta ve dans etmekte olduğu ikonografik betimlemesi gösterilir. Her ne zaman Kali ve Şiva ilişki içinde betimlense Kali hep Şiva'nın üstünde gösterilir. Şiva ve Kali'nin dans yarışması mitinde Kali'nin sakinleştirilmeyeceği kesin görünmektedir. Kali'nin dansı kocası Şiva'yı tahrik etmeye daha meyilli görünmektedir. Yaratıcı ve yok edici Kali, kocasının üzerine oturarak cinsel birleşme yoluyla yeni bir hayat yaratır ve aynı zamanda kafaları keserek hayatı yok eder. Genelde Kali istikrarı ve düzeni tehdit eden bir tanrıçadır. Şeytanları ve cinleri acımasızca öldürürken düzeni koruduğu söylenmesine rağmen o sadece savaş meydanında çılgınlaşmaz. O her ne zaman kurbanlarının kanlarını içmeye başlar, işte o zaman koruması için kendisinin desteklendiği Kali bizzat kendisi dünyayı yok etme tehdidi taşır. Böylece Tanrılarının hizmetinde bile o gayet tehlikeli ve kontrolü ele geçirmeye meyillidir. Kısacası öfke ve kızgınlığın somutlaşmış halidir. Şiva ile ilgisine gelince Kali

Parvati'nin oynadığı rolünün zıddına bir rol oynamaktadır. Pârvatî Kali'nin asosyal veya yıkıcı eğilimlerini dengeleyen ve Şiva'yı sakinleştirendir (Kinsley, 1987:116-20). Kinsley ayrıca, Kali'nin kötü bir ruh halinde olduğunu ve yolunda olan herkesi vahşi bir şekilde öldürdüğünü söyler. Diğer tanrılar ve tanrıçalar bunun için endişelidir ve onun eşi Şiva ile temasa geçer. Onu durdurmaya gelen Şiva, Kali'nin onu görmediğini ve onu öldürmeye hazır olduğunu fark etmez. Ancak Kali, onun Şiva olduğunu anladığında, eylemini sona erdirir.

V- Kali'nin Hindu Kadınlara Etkisi

Günümüz Hindu kadınları kırsal ve kentsel alanlarda eğitimsizlikten, aile ve finansal bağımlılık gibi sosyal statüden kaynaklanan birçok kısıtlamaların içindedir. Kentsel kesimlerde yaşayan kadınlar geçmişe göre biraz daha iyi olmasına rağmen Hindu kadınların erkeklerle eşit bir statüye ulaşmaları için kat etmeleri gereken uzun bir yol vardır. Birçok sosyal ve ekonomik baskıyla baş etmek ve hayatlarını etkileyen birçok sorunu çözmek zorundadırlar. Bu sorunların başında bazı kastlarda çeyiz sorunu, evlilik ve kariyer konularında ebeveyn müdahalesi, aile içi şiddet ve istismar, sık sık vuku bulan ancak bildirilmekten kaçınılan kadınlara yönelik şiddet, gelin yakma ve çeyiz ölümleri, cinsiyete dayalı kürtaçlar, çocukların tedavisinde cinsiyet eşitsizliği, kadın ticareti ve kadınların satışı gelmektedir. Birçok Hindu erkek hala geleneksel bir zihniyet kalıbı içindedirler ve kadınlara yaklaşımları cinsiyetçi ve yargılayıcı bir tavır sergilemektedir. Kali'de simgeleşen "saflik, analık ve bilgelik", bir kadının yaşam evreleri olan "Bekaret (kızlık), Kadınlık (Annelik) ve Yaşlılık (Büyük Annelik)" evreleri ile ilişkilendirilerek somutlaştırılmıştır. O savaş meydanlarında şeytanları acımasızca öldüren Tanrıça olarak tasvir edilirken aynı zamanda kutsal bir ana hem de kendisine tapılan bir Tanrıça olarak betimlenmiştir. Bu zıt karakterli farklı tasvirler Kali'de zıt anlayışların birleştirildiğini gösterir (Mookerjee, 2008: 49). Böylece Kali, doğu ve batı toplumlarındaki kadınların gözünde gücün, özgürlüğün ve eşitliğin temsilcisi olmuştur.

Erkek egemen Hindu panteonunda dişil eşler itaat eden uysal eşler olarak betimlenirken Mahatmya'da sadece Kali hem coğrafik hem de kültürel olarak marjinaldir. Kali'nin mitolojik öykülerindeki tuhaf ve şaşırtıcı sembolleri anlamlandırma girişimlerinde bulunan Hindular, Kali'nin zaman tanrıçası olduğu için her şeyi yok ettiğini ima ederler. Savaş meydanlarında ve Hindu toplumunda özellikle düşük kast müntesiplerince hala bir tanrıça olarak saygı görmektedir. Hindu mitolojisinde Kali gibi önemli bir tanrıça başatlığını gösterirken, sıradan kadınlarda bu radikal başatlığa günlük yaşamlarında erişim yoktur. Kali, Tanrı ve tanrıçaların Hindu yazılarında eşit öneme sahip olmasına rağmen günlük yaşam ataerkil bir sistemi destekler. Daha kuramsal bir düzlemde, Lina Gupta, "Kurtarıcı Kali" isimli makalesinde (Gupta, 2015: s.36) Kali'nin geleneğin ataerkil önyargısından kurtuluşunu somutlaştırabildiğini ustalıklı savunuyor: "Kali, eş ve kadın olarak, statüsünün ne olması gerektiğini bilir. Yıkım dansı ile dans ederken olayların olması gerektiği şeklini yani kendi gerçekliğini anlatır. Kendinin yorumuyla da Kali ataerkilliğin yıkımını sembolize eder" (Gupta, 2015: 36). Hinduizm'in kutsal edebiyatında, tarih ve kökeni bakımından büyük ölçüde değişen, efsane ve soybilimin bir dizi popüler ansiklopedisi koleksiyonundan herhangi biri, mesela Mahabharata ve Ramayana gibi Puranalarda tanrıçaların iki temel özelliği vardır; onlar Şakti (yaratıcı aktif) ya da Prakritidir (maddi durum). Sanskritçe: "doğa", "kaynak" anlamına gelen Prakriti, Hint felsefesinin Samkhya sisteminde (darshan), germinal durumunda maddi nitelikte, ebedi ve algının ötesindedir. Prakriti (dişil) ruhu olan Purusha (eril) ile temasa geçtiğinde, var olan maddi dünyanın yaratılmasında çeşitli aşamalardan geçen bir evrim süreci başlar. Prakriti, tüm doğayı karakterize eden kozmik faktörler olan üç *gunayı* (üç hal) oluşturur. Evreni oluşturan elementlerin incelenmesi, sıralanması, sınıflanması, beden ve ruh arasındaki ilişkileri açıklar. Üç *guna* (üç hal) psikik görünümünü ele alarak yorumlar yapar. Ahlakı yetkinleştirir ve kurtuluşa götürür. Bu nitelikler, eril olarak tanımlanan kuvvetler tarafından kontrol edilirlse, iyi olarak anlaşılırlar. Koruyucu ve yaratıcı tanrıça nitelikleri erkek tanrılar tarafından kontrol edilir. Lakşimi, Sita veya Pavarati gibi tanrıçalar, kocalarına saygı gösterir (Akshaya, 2016: 353-6). Tanrıça Kali ise tehlikeli kabul edilir ve erkek tanrılar tarafından kontrol edilmezler. Bhagavadgita'nın deyimiyle Kali zamanın gücünü veya enerjisini temsil etmek için alınmış Kala kelimesinin dişil biçimidir (Daniélou, 1991: 262).

Eril ve dişil arasında bir güç farkı vardır. Kadınlık ihtiyacı erkek egemenliği altındadır. Prakriti vahşi ve evcilleşmemiş bir dişili temsil eder; eril Purusha, dişil Prakriti'yi kontrol etmezse,

tehlikelidir. Kadınların kontrol altına alınmalarının sebebi iktidara geldiklerinde egemen olmalarıdır, çünkü erkeklerden daha fazla Prakriti vardır. Tanrıçalar da bu düzene uymaktadır. Buna örnek Tanrıça Kali'dir. Tanrıçaların sahip olduğu iki özellik kadınlardaki iyi niteliklerle karşılaştırılabilir. Bir tanrıça, kozmik düzeni sürdürdüğü gibi kadınlar da toplumsal düzeni korumalıdır. İdeal olan kadın, kendini kocasına adayıp feda edebilmelidir. Bu ideali yerine getiren Sita, Sati ve Savitri gibi tanrıçalar, Hindu kadınları için rol modeli olarak önemlidir. Örneklerinin Ramayana ve Mahabharata'da bulunduğu şekliyle mükemmel kadın kocası için yaşayan kadındır. En yaygın olanı da Sita'dır. Sita, Rama'nın eşidir. Rama on dört yıl boyunca ormana gitmeye zorlanır, bu arada Sita kötü bir kral tarafından yakalanır. Sita birçok badirelerden sonra serbest kalır ve Rama'ya gelir. Ancak Sita'nın Rama'ya sadakatsiz olduğu dedikodusu yayılır. Masumiyetini kanıtlamak için ateşe oturur. Alevler onu yakmaz. Ama insanlar da ona inanmaz. Rama, Sita'yı ikiz oğullarını doğurduğu ormana onları büyütsün diye gönderir. Sita'nın bu ideallığı genç yaştaki kızlara örnektir. Kali genellikle Şiva'nın eşlerinden biri olarak görülmüştür. İlişkilendirildiği veya özdeşleştirildiği tanrıçalardan bazıları Durga, Bhowani Devi, Sati, Rudrani, Parvati, Chinnamasta, Chamunda, Kamakşi, Uma, Menakşi, Himavati ve Kumari'dir. Bu isimler tekrarlandığında, inanan (ibadet eden) kişiye özel güçler verdiğine inanılır.

Kadınlar ve tanrıçalar, toplumun yapısında bile değişmeyen belirli bir niteliktedir. Kişinin hayatını karakterize eden fitrat, bir insanın seçebileceği şey değildir. Kadın ve erkek birbirini tamamlar. Erkek bilinci temsil eder. Kadın bilince sahip değildir ve bu nedenle tehlikelidir. Kadının aylık döngüsündeki yumurtlama ve âdet dönemi gibi tümüyle yaratıcı ve hem yok edici hem yaratıcı enerjiler arasındaki kararsızlık, hayatın yaratıcısı ve yok edicisi olarak kadın arketipinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu arketipi yansıtan imgenin en kusursuz örneği Hindu geleneğindeki Kali'dir. Tanrıça Kali her iki ilkeyi birlikte temsil eder. Olumlu İlahî Ana ve Lotus Tanrıçası olarak, sonsuz kere açılıp kapanarak dünyaları yaratır, onları yaşatır ve yutar. Savaşçı yönüyle ise kana susamış, zalim ve korkunç bir tanrıçadır; vücudu çıplaktır, kesik başlardan yapıma gerdanlığıyla, yaratmak için yok eder. Hindu geleneğinde, kadınlar için bağımsız, yaratıcı, güçlü ve rol modelleri olan tanrıçalar bulunmaz. Mesela Tanrıça Parvati ataerkil tanımının bir sembolü olarak görülebilirken Tanrıça Kali ataerkil sisteme bir başkaldırı, bir alternatif gibi görünmektedir. Günümüzde görüldüğü gibi erkek egemen sistem adeta bir cehennem sistemi olup bugünkü Kaliyuga çağını çağrıştırmaktadır. Vedalara ait bilgilere göre Kaliyuga, evren farklı dört döneme sahiptir. Mikro - makro düzeyde karşılaştırmalı bakıldığında dünyada bir yılın dört döneme sahip olması gibi evren de yinelenen dört döneme sahiptir. Her yıl yenilenen mevsimler döngüsü gibi bu dönemsel döngüler de süreklilik göstererek tekrarlanmaktadır. Kali Yuga, Hint zaman algısına göre maddi ve manevi yozlaşmanın doruğa çıktığı şimdiki zaman dördüncü zaman devresidir.

Kali'nin Raktabija mitolojisinde iblisin ordularını yenerken kanlarını içmek Kali'yi azgınlaştırmış ve önüne geleni öldürmeye başlamıştı. Bunun üzerine Tanrılar insanlığı kurtarması için Tanrı Şiva'yı dünyaya gönderirler. Tanrı Şiva, Kali'nin önünde yere yatar. Kali, Ona hakim olur, öfkesi geçer. Bu mitoloji kadınların gelecekte erkeklerin koşulsuz teslim olmaları için onlarla savaşmaya devam edeceği anlamına gelmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak, Kali tarihinin başlangıcında da görülebileceği üzere ilk önce Tanrıça Durga'nın şiddet ve karanlık yüzü olarak ortaya çıkan sonra da Ana Tanrıça diye Bengalli azizlerin düşünce ufuklarında dünyanın yaratıcısı olmaya kadar uzanan Kali O'na kendini adayanların ve takipçilerinin bildiği ve sevdiği bir şey olan çoklu kişiliği ile hemen hemen her şekilde bipolar bir Tanrıça'dır. O hem yaratıcısı hem de yok edici hem muhafaza edici hem de cezalandırıcı hem hayat veren ana hem de hayat alan olarak gerçekten çoklu kişilik sahibi bir Tanrıça'dır.

Kali dişil gücün eril güce karşı kazandığı bir zaferin adıdır. Ayrıca Hint tanrıları arasında önemli çiftlerinden sayılan Kali ve Şiva beraber resmedilerek cinsel mistisizmin örneklerini de vermişlerdir. Şiva, düşmanlarının kanıyla kendinden geçip evreni yok etme tutkusuna kapılan Kali'yi durdurmak için kendini onun ayakları altına sermiş, Şiva'nın üzerinde dans edip dehşet saçarken, dili de dışarıda ölüm ve yaşam sahibi Kali bedeninde döngüler kurmaya devam edecektir. Birçok yönden Kali, ölüm, yok ediş ve kanlı takdimelerle olan ilişkisiyle kutsalın korkutucu bir tezahürü gibi görünmektedir. Aynı zamanda, Kali koruyucu ve kurtarıcı figürü ile kusursuz anne olarak görülür. Bu

şekilde paradoksun her iki tarafı da göz önüne alınmazsa Kali anlaşılabilir; Gerçekten bu tür belirsizliklere sadece Kali’de değil Hinduizm’in birçok kısmında da rastlanır.

Kaynakça

- Akshaya K. Rath, (2016) “Matriline”; *Encyclopedia of Women in World Religions: Faith and Culture across History*, editör: Susan de-Gaia, California, ss.353-356.
- Apte, V. S., (1970), *Student’s Sanskrit-English Dictionary*, Motilal Banarsidas, Delhi,ss.1-517.
- Barne, Theresa, (2012), *Encyclopedia of Demons in World Religions and Cultures*, London.
- Bhattacharya, Shankar (2008), “Yoga: India’s Philosophy of Meditation”, *Encyclopedia of Indian Philosophies*, C.12, Delhi, ss.1-784.
- Caulter, C.R. - Turner, P. (2012), *Encyclopedia of Ancients Deities*, New York.
- Daniélou, Alain (1991), *The Myths and Gods of India*, New York.
- Dehejia, Vidya (1998), *The Great Goddess*, Penjap.
- El Collie, (2001), Çakralar, (Çeviren Kemal Menemencioğlu), Copyright El Collie, <http://www.hermetics.org/chakra.html> (Erişim 20.12.2018)
- Goel, Madan Lal, (2003), *The Sacred Feminine in Hinduism*, University of West Florida.
- Gonda, Jan (2016), *Visnuism and Sivaism: A Comparison*, London.
- Gupta, Lina, (2015), “Kali, The Savior”, *After Patriarchy: Feminist Transformations of the World Religions*, ed. Paula M. Coe, William R. Eakin and Jay B. McDaniel, India, ss.15-39.
- Harding, Elizabeth U., (1993), *Kali*, Boston.
- Jee, Swami Laxman, (1988), *Kashmir Shaivism The Secret Supreme*, New York.
- Jordan, Beatrice E., (2004), *Dictionary of Gods and Goddesses*, New York.
- Kinsley, David R, (1987), *Vision of the Divine Feminine in the Hindu Religious Tradition*, Delhi.
- Kinsley, David R., (2005), “Kali”, *Encountering Kali: In the Margins, at the Center, in the West*, Editör: Rachel Fell McDermott- Jeffrey John Kripal, Delhi, ss.23-38.
- Macfie, J.M.,(2000), *Hint Efsaneleri*, (Çev. Hüseyin Yılmaz), İstanbul.
- Mackey, Jenny (2015), *Hindu Mythology*, New York.
- Mohanty, Seema, (2007), *The Book of Kali*, Penguin Books.
- Mookerjee, Ajit, (2008), *Kali The Feminine Force*, London.
- Mukherjee, Kanai - Bandyopadhyay, Bibhas - Banerjee, Arunkanti - Chakravarthy, Aloka; (2012), *Kali Puja*, Nashville.
- Nelson, David, (2014), “Kali: In Our Hearts and Minds”, Retreat, Vedanta Society, Santa Barbara, <https://vedanta.org/2014/monthly-readings/kali-retreat-led-by-david-nelson/> (Erişim 23.12.2018)
- Paglia, Camille, (2014), *Cinsel Kimlikler Nefertiti’den Emily Dickinson’a Sanat ve Çöküş*, Ankara.
- Prajapati, Sumita, (2008), *Ojas and Shakti*, , <http://www.aayushanti.com/index.php/ayurveda/ojws-a-shakti> (Erişim 21.12.2018)
- Sehgal, Sunil, (1999), *Encyclopaedia of Hinduism*, C.2, New Delhi.
- Shimkhada, Deepak- Phyllis K. Herman, (2008), *The Constant and Changing Faces of the Goddess: Goddess Traditions of Asia, USA*.
- Singh, Dharam Vir, (2005), *Hinduism an Introduction*, Jaipur.
- Singh, Jaipal, (2017), “Part V-Unique Features of Hinduism”, in Hindu, Hinduism and Hindustan, 26 Nov. 2017, <https://www.boloji.com/articles/50037/hindu-hinduism-and-hindustan-part-v> (Erişim 21.12.2018)
- Singh, Vivek (2017), *Indian Festival Feast*, London.
- Singhal, Acharya Vinaya, (2005), *Kali Poojan*, Delhi.

-
- Stephanides, Stephanos- Singh, Kama, (2000), *Translating Kali's feast, Goddess in Indo-Caribbean Ritual and Fiction*, Amsterdam-Atlanta.
- The Editors of Encyclopaedia Britannica, (1998), "Mohenjo-daro", in Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/place/Mohenjo-daro> (Erişim 18.12.2018)
- The Editors of Encyclopaedia Britannica, (2009a), "Devī Bhāgavata Purāṇa", in Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Devi-Bhagavata-Purana> (Erişim 17.12.2018)
- The Editors of Encyclopaedia Britannica, (2009b), "Devī Mahatmya", in Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Devi-Mahatmya> (Erişim 17.12.2018)
- Thomson, Robin (2014), *Engaging with Hindus: Understanding Their World, Sharing Good News*, The Good Book Company, UK.
- Upadhyay, Harender, (2004), *Hindu Gods Goddesses Spiritual and Scientific Approach*, India.
- Wangu, Madhu Bazaz, (2009), *Hinduism (World Religions)*, New York.
- Waterstone, Richard, (2002), *India The Cultural Companion*, London.
- Young, Serinity, (1994), *An Anthology of Sacred Texts by and about Women*, New York.
- Zimmer, Heinrich, (2004), *Hint Sanatı ve Uygarlığında, Mitler ve Simgeler*, (Çev. Gül Çağalı Güven), İstanbul.